

Хальота А.І., кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного та міжнародного
права НАВС

Проблемні питання абсентеїзму в Україні

На шляху формування в Україні демократичного суспільства постає проблема реального існування та втілення принципів виборчого права та, зокрема, принципу вільних виборів. Основний зміст якого полягає в тому, що кожний виборець самостійно, без будь-якого зовнішнього впливу вирішує - брати йому участь у виборах чи ні, а якщо брати, то якою мірою.

В сучасній соціально-політичній ситуації в Україні все частіше прослідковується зниження активності громадян щодо участі у проведенні

форм безпосередньої демократії, зокрема, виборів та референдумів. Тенденція щодо зниження участі кількості виборців у виборах має стабільний характер. Причиною цього є дуже багато факторів:

- 1) пов'язані з особливостями конкретної виборчої кампанії, коли в силу певних причин вибори не цікаві: висунені неяскаві кандидати, відсутня справжня змагальність на виборах, високий рівень недовіри виборців політичним інститутам тощо;
- 2) пов'язані з загальною політичною, соціальною й економічною ситуацією в Україні;
- 3) пов'язані з самою людиною-виборцем: рисою її характеру, життєвою позицією, що виявляється у відсутності потреби, звички, бажання політичної дії, її світоглядом, низький рівень політичної культури, інфантильність або ж усвідомлення власного політичного безсилля, нездатність впливати на прийняття політичних рішень, відчуження власних політичних цінностей і потреб від можливостей їх задоволення, її хвороба або від'їзд за межі виборчого округу чи території України.

Все це може призвести до безрезультатності виборчого процесу, якщо закон встановлює обов'язковий мінімум участі у виборах, чи до формування органу, легітимність якого буде дискусійною, або ж може затягнути виборчий процес (у разі встановлення обов'язкового мінімуму участі у виборах необхідно проводити повторні вибори).

Отже, байдуже ставлення людей до використання своїх політичних прав, ухилення від виконання громадянських обов'язків, у першу чергу від участі у виборах, в науці конституційного права дістало назви абсентеїзм (абсентизм) (з лат. *absens* - "відсутній").

Перші свідчення абсентеїзму зафіксовані вже в III ст. до н.е. Саме тоді значна кількість римських громадян, які на відміну від афінян, не отримували жодних винагород за участь у політичних подіях і могли розраховувати тільки на власні сили, віддавали перевагу тому, щоб забезпечувати своє існування власною працею, і не могли дозволити собі часті та тривалі участі у зібраннях, за винятком тих випадків, коли йшлося безпосередньо про їхні інтереси.

Абсентеїзм присутній в будь-якому суспільстві розвиненому чи не розвиненому, в демократичному чи тоталітарному. Нині в багатьох країнах вважається нормальним, коли до виборчих скриньок приходять від третини до половини виборців. В Україні участь у голосуванні є добровільною. А окремих країн з метою штучного стимулювання активності виборців в законодавстві навіть передбачено обов'язковий вотум чи обов'язкове голосування, а абсентеїсти притягуються до юридичної відповідальності. Так, законодавством ряду держав передбачені певні санкції за неучасть у виборах: а) у Австрії — адміністративний штраф 1000 шилінгів або ув'язнення протягом 4-х тижнів; б) в Аргентині особа, яка не брала участі у виборах, втрачає право перебувати на державній службі протягом трьох років; в) у Греції та Туреччині таку особу засуджують до позбавлення волі; г) у Бельгії, залежно від кількості проігнорованих виборів, передбачені різні за розмірами штрафи; д) в Італії

участь громадян у виборах визнається їх обов'язком, за невиконання якого протягом п'яти років прізвища порушників вносяться до спеціальних списків, які виставляються на загальний огляд.

Але обов'язковий вотум, який законодавчо зобов'язує виборця прийти на виборчу дільницю, не завжди показує демократичність виборів та їх легітимність. За умов відсутності ефективних механізмів мирного вирішення соціальних і політичних конфліктів, існує небезпека переходу від абсентеїзму до радикальних форм політичної поведінки.

Існують три шляхи подолання абсентеїзму, які здаються нам найефективнішими:

- 1) підвищення електоральної і політичної культури населення;
- 2) врахування впливу соціальних чинників у передвиборній кампанії;
- 3) подолання соціальної кризи.

Для першого напрямку важливе, передусім, молодіжне питання. І тут можливі найрізноманітніші шляхи: і поглиблене вивчення у школах і інститутах всіх профілів основ активного виборчого права, і проведення тематичних ігор-виборів, ігор-референдумів, і реалізація моделі держави на ігровому рівні та інше.

З іншого боку, передвиборні програми кандидатів повинні містити і певні соціальні чинники, які б зацікавили громадян, у електоральному процесі.

Третій напрям - подолання соціальної кризи. Цей новий напрям пов'язано основному на підвищення духовного, економічного і політичного престижу країни у очах її громадян.

Які б не були причини абсентеїзму, неприбуття громадян на виборчі дільниці понижує демократичний потенціал суспільства. Особливо це стосується суспільств, що формуються, де громадянська участь є нагальною потребою через неусталеність політичних режимів, надії певних політичних сил на повернення до вигідної для них недемократичної практики. Саме свідома участь широких верств населення у виборах забезпечує перетворення демократії формальної в реальну.